

Sıcak Gündem: DOĞU AKDENİZ

“
1969 yılında Mısır'ın doğalgaz keşfi ile başlayan ve devamında birçok sahada yeni enerji rezervlerinin bulunmasıyla devam eden süreçte Doğu Akdeniz dünya gündeminde önem arz eden bir konuma gelmiştir.
 ”

Dr. Recep Yorulmaz

*Ekonomi Çalışmaları
 Direktörü, ORSAM*

Tarihten günümüze kadar stratejik konumu nedeniyle Akdeniz, her dönemde güç mücadelesinin merkezi olagelmıştır. Doğu Akdeniz bölgesi üretim gücünün yoğun olduğu Asya kıtasının; zengin doğal kaynaklara sahip Arap yarımadası ve Afrika kıtasının; gelişmiş ülkelerin bulunduğu, enerji ve ham madde ithalatının en fazla olduğu Avrupa kıtasının birleştiği alan olması nedeniyle ticaret, ulaşım ve enerji aktarımında önemli bir merkez olmuştur. Bu minvalde, Sicilya Adası ile Tunus'un doğusunda kalan bölgeyi kapsayan Doğu Akdeniz Havzası önemli bir ticaret merkezi konumunda bulunmaktadır. 1969 yılında Mısır'ın doğalgaz keşfi ile

başlayan ve devamında birçok sahada yeni enerji rezervlerinin bulunmasıyla devam eden süreçte Doğu Akdeniz dünya gündeminde önem arz eden bir konuma gelmiştir. Buradan hareketle, Doğu Akdeniz Havzasının, 21. yüzyılın başından itibaren Ortadoğu ve Karadeniz enerji kaynaklarının küresel pazarlara ulaştırılmasında stratejik önemi olan bir bölge olduğu görülmektedir.

Öyle ki; Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Araştırmaları Merkezinin 2010 yılında yayınlamış olduğu iki ayrı raporda Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'ni ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'ni

kapsayan Levant Havzası'nda yaklaşık olarak çıkarılabilir 1.7 milyar varil petrol rezervi ve yaklaşık 3.45 trilyon metre-küp doğalgaz rezervi; Nil Havzası'nda 1.8 milyar varil çıkarılabilir petrol rezervi, 6 milyar varil sıvılaştırılabilir doğalgaz olmak üzere toplamda çıkarılabilir 6.3 trilyon metre-küp doğalgaz rezervinin olduğuna yer verilmiştir. Yeni keşfedilen rezervler ile birlikte bölge, enerji nakil rotası olmasının yanında, enerji kaynağı olma özelliği kazanmıştır.

Bölgede Enerji Mücadelesi ve Aktörler

Son dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon rezervleri, bölgesel dinamiklerin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Değişen dinamikler, enerji rekabetinin ve ihtilafli konuların giderek artmasına ve krizlerin daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile

enerji ticaretinde ihracatçı olmak isteyen bölge ülkeleri arasındaki rekabet ve deniz yetki alanlarının belirlenmesi, çıkarılacak rezervlerin hangi güzergahtan geçerek satışının yapılacağı konusundaki anlaşmazlıklar ve enerji talep piyasasında en yüksek paya sahip olan Avrupa ülkelerinin enerji ithalat bağımlılığında Rusya, Cezayir ve Nijerya'ya alternatif olarak yeni pazar arayışlarına girmesi krizi derinleştiren başlıca konular olmuştur. Yaşanan süreçte, İsrail, Mısır, Lübnan, GKRY, KKTC ve en önemlisi Türkiye'nin attığı adımlar, her geçen gün önem kazanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Mısır, İsrail, Filistin (Gazze Şeridi), Lübnan, Suriye, Türkiye, KKTC, GKRY ve Yunanistan diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstermek koşuluyla Doğu Akdeniz bölgesindeki hidrokarbon

Ülkeler	Keşfedildiği Tarih	Doğalgaz Sahaları	Rezerv Miktarı (Milyar Metreküp)	Üretim Yılı
Mısır	2015	Zohr	850	2017
	2015	Batı Nil Havzası	140	2017
	2015	Atoll	42,5	2018
	2015	Nooros	19,8	2016
Filistin	2000	Gazze Marine	28,3	2017
İsrail	1999	Noa	1,4	2012
	2000	Mari-B	25	2004
	2009	Dalit	14,1	2013
	2009	Tamar	283	2013
	2010	Leviathan	509	2019*
	2011	Dolphin	2,2	2019*
	2012	Shimshon	8,4	**
	2012	Tanin	33,9	2020*
GKRY	2013	Kariş	50,9	2020*
	2011	Afrodite	198	2019*

Tablo 1 Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Doğalgaz Rezervleri

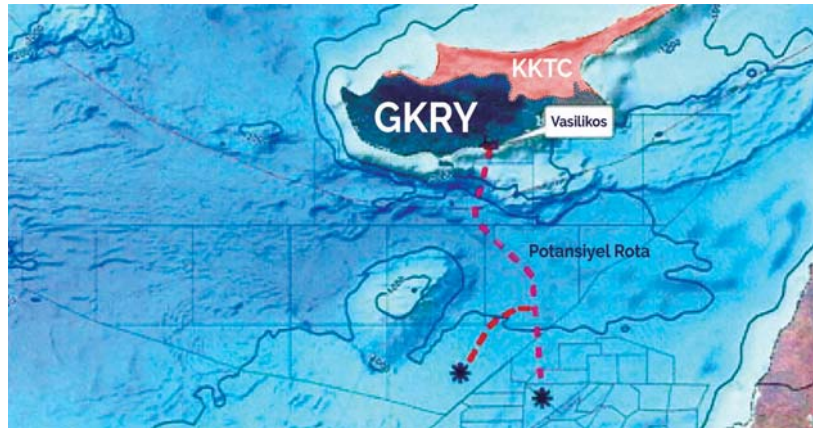
enerji kaynakları üzerinde hak sahibi olan devletlerdir. Bölgede hukuki olarak söz sahibi ülkeler arasındaki en önemli anlaşmazlıklardan biri deniz yetki alanlarının ve münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesidir. Böylece, bölgedeki mevcut krizlere, bulunan yeni kaynakların paylaşımı sorunu da eklenmiş bulunmaktadır. Bu yeni krizin temelinde hidrokarbon ve petrol kaynaklarının paylaşımının olması, sorunun **hem ekonomik** hem de güvenlik boyutları ile ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Söz konusu rezervin miktarının büyüklüğü bu ölçekte bir karmaşayı açıklayacak en büyük etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahmini rakamlara göre 122 trilyon metreküp hidrokarbon rezervinin olduğu açıklanan bölgede; rezerv payı yüksek ve pazar avantajına sahip herhangi bir aktör için paha biçilemez bir kazanım söz konusu olacaktır. Dolayısıyla, bu büyüklükte bir kaynak, bölgede çoğunlukla enerji ithalatçısı konumunda olan aktörlerin iştahını kabartmaktadır.

Münhasır Ekonomik Bölgelerin beraberinde getirdiği anlaşmazlıklar çeşitli ittifaklar doğurmuş, **bu ittifaklar neticesinde, Türkiye'yi dışarıda bırakan, East-Med ve Vasilikos gibi projeler gündeme gelmiştir.** Ancak, bu projelerin hem maliyetleri hem de Uluslararası Hukuk normlarının Türkiye'nin kıta sahanlığından geçiyor olmaları projelerin gerçekleşme olasılığını düşürmektedir. Tüm bu anlaşmazlıklar, bölgede süre gelen; Türk-Yunan uyuşmazlığı, Kıbrıs meselesi, Filistin sorunu ve hatta Suriye iç savaşı gibi mevcut krizleri de tetiklemektedir.

Mevcut kapasitesi ile çıkardığı yeni rezervleri sadece Mısır ve Lübnan'a ihraç edebilen İsrail, Avrupa pazarına ve küresel piyasalara ulaşmak istemektedir. Bu hedefi için üç yol mevcuttur. **En ucuz ve en makul seçenek olarak boru hattı ile Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınacak yol gösterilmektedir.** İsrail – Haifa – Ceyhan olarak düşünülen bu yol halen en düşük maliyete sahip alternatiftir. Bir diğer seçenek, Mısır'daki LNG tesisleri üzerinden Avrupa'ya geçiş yoludur. Son seçenek ise East-Med projesi ile Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaşma planıdır. Ancak, daha önce de bahsedildiği üzere yüksek maliyeti ve kıta sahanlığı tartışmaları planı zora sok-

maktadır. ABD ve AB'nin projeyi desteklemesi İsrail, Yunanistan ve GKRY tarafının umutlarını yeşertmektedir.

GKRY, ABD ve AB'nin destekleri ile bir LNG tesisi kurup enerjide ticaret merkezi olmak istemektedir. Bu minvalde Vasilikos planına göre Afrodit ve Leviathan sahalarındaki doğalgazın kurulması planlanan bu yeni tesise taşınıp burada işlenmesi hedeflenmektedir. İşlenen gaz Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ve küresel pazarlara taşınacaktır. GKRY bu plan doğrultusunda, yapılmış tüm anlaşmaları güvence altına almak adına ABD ve Fransa'ya askeri üs kurma yetkisi vermiştir.

Tablo 2. Vasilikos Planı

Tablo 3. East-Med Boru Hattı Projesi

Bu minvalde, enerji mücadelesinin tarafı yalnızca bölge ülkeleri değil, aynı zamanda ABD ve Avrupa'daki egemen devletler de olmuştur. Bölgedeki aktörlerin çok uluslu şirketler ve örgütlerle yaptıkları ruhsatlandırma anlaşmaları olayı daha karmaşık çok uluslu bir satranç oyununa çevirmiş durumdadır. Bölge dışı aktörlerin bulunan kaynaklara ilgisinin çeşitli nedenleri mevcuttur. Avrupa ülkelerinin en büyük motivasyonu, enerji talep yoğunluklu yapılarını azaltmanın yanında Rusya'ya olan enerji bağımlılıklarının minimuma indirgemesidir. Böylece siyaseten de Rus baskısını kırmış olmayı planlamaktadırlar. ABD tarafına bakıldığında; son dönemde enerji sektöründe yaptığı teknoloji hamleleri ile yakın gelecekte enerji ihracatçısı konumuna gelecek bir ülke olarak, bölgeye ilgisi büyük oranda siyasi gözükmektedir. Rusya ve Çin'in bölgedeki faaliyetlerini kısıtlamak ABD'nin başlıca hedefleri arasında sayılabilir. Bu doğrultuda, Exxon Mobil ve Noble Energy gibi ABD şirketleri bölgede faaliyetler yürütmektedir. Enerji yoğunluklu üretim yapısı gereği enerjide büyük oranda bağımlı durumda olan Çin'in ise enerji güvenliğini teminat altına almak için bölgeye ilgisi olduğu görülmektedir. Ayrıca, enerji yapısını temiz enerjiye dönüştürme planı kapsamında bölgedeki hidrokarbon kaynağına ilgi göstermektedir.

Yukarıda belirtilen hedefler doğrultusunda kurulan denklemin sonucu olarak, bölgede, uluslararası hukuk normları ışığında çözüm arayışları yerine askeri güç destekli savaş diplomasisinin hâkim olduğu görülmektedir. Böylece, Doğu Ak-

deniz, deniz alanlarına yönelik hibrit mücadelenin yaşandığı bir coğrafya konumuna gelmiştir.

Son Gelişmeler ve Değerlendirme

Her geçen gün tansiyonun arttığı bölgede yeni anlaşmalar ile gündem belirlenmektedir. 2 Kasım 2018 tarihinde Varna Zirvesi'nde East-Med projesinin Egeden geçen kısmının genişletilmesi kararı son dönemde bölgede ABD etkisinin artması şeklinde yorumlanmıştır. Bu karar ile ABD'nin yüksek teknoloji hamlesi sayesinde %100 verim ile çıkardığı kaya gazını buraya taşımak istediği dile getirilmektedir. Varna Zirvesi'nin hemen ardından zirvede alınan kararlara paralel olarak 7 Kasım 2018 tarihinde ABD ile GKRY arasında savunma iş birliği anlaşması imzalanmıştır. ABD'ye ve Fransa'ya askeri üs kurma yetkisi de veren GKRY bölgede tansiyonu yükseltici adımlar atmaya devam etmektedir.

Bu tek taraflı ve uluslararası hukuk normlarından uzak hamleler bölgedeki enerji paylaşımı sorununu tehlikeli boyutlara taşımaktadır. Nitekim son dönemde ardı ardına yapılan askeri tatbikatlar ile taraflar açıkça birbirlerine güç gösterisinde bulunmaktadırlar. Özellikle 2019 yılında yapılan Yunanistan, İsrail, Fransa, Almanya ve Limasol limanına demirlemiş ABD donanmasının katıldığı Argonavis tatbikatı bölgede tarafların belirlenmesi açısından önemlidir. Türkiye'nin yaptığı Deniz Kurdu 2019 tatbikatının hemen ertesine denk gelen bu tatbikata, Türkiye'ye karşı tavrı almak gibi birçok anlam yüklenmiştir.

Almanya, İngiltere ve Avrupa Komisyonu'ndan yapılan; GKRY'nin sözde münhasır ekonomik bölgesinin tanınması ve Türkiye'nin faaliyetlerini yasa dışı kabul edilmesi açıklamaları bu savı desteklemektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, ABD ve AB ülkeleri açıkça GKRY, Yunanistan ve İsrail'in savlarını desteklemektedir. Bu desteği ortak askeri tatbikat seviyesine taşımaları, bölgedeki ekonomik bir meselenin milletlerarası siyasi bir sorun haline getirilmesi anlamına gelmektedir.

Kıbrıs meselesi Türkiye karşısında oluşmuş bu bloğun önünü kesen en önemli etkidir. Bu engeli ortadan kaldırmak isteyen bu ülkeler Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik adımlar atmaktadırlar. Birleşmiş tek bir Kıbrıs ile bölgede Türkiye'nin varlığını kısıtlayıp kıta sahanlığı engelini aşmak istemektedirler.

Bu noktada, Türkiye, enerjide dışa bağımlılığını azaltmak, döviz talebini düşürmek ve enerjide ticaret merkezi olabilmek için hayati öneme sahip bu kaynaklar üzerinde mücadelesini sürdürmektedir. Karşısındaki bu çok milletli bloğa rağmen; planlanan alternatif projelerin maliyeti, coğrafi konum avantajı ve kıta sahanlıkları gibi avantajlarını sonuna kadar kullanmalıdır. Özellikle, yukarıda da belirtilen Kıbrıs meselesinin üzerine gidilmeli ve bu konu ülkede siyaset üzeri ele alınmalıdır. Gelecek neslin ikinci bir Musul-Kerkük travması yaşamaması için Doğu Akdeniz'deki hakların sonuna kadar savunulması Türkiye için son yüzyıldaki beka meselelerinden biridir. ■